

Anul 1940 din perspectiva rapoartelor Camerei de Muncă a Ținutului Olt.¹ Aspecte sociale și economice

Victor-Albinel Firescu

Abstract

The year 1940 is very important for the romanian history.

The political and territorial changes take place on a social and political structure which influence in some way, and is influenced by these changes.

The social and economical aspects of Oltenia are very obvious, although they keep some specific traits for what happened to the whole country.

We analyse the status of enterprises, labour, working conditions, capital, the central and local administrative measures, all this being necessary to create a frame for the general perspective on the important facts that happened in 1940.

Situația economică a Olteniei în 1940 și, mai ales, împrejurările în care au loc anumite transformări, nu poate face obiectul unei analize decât în contextul studierii întregii vieți economice naționale, care, la rândul său, încearcă influențele manifestărilor conjuncturale internaționale.

Deplasarea evenimentelor productive din câmpul activităților economice superioare de aparate națională, a provocat, pe de o parte, crize specifice epocilor de mobilizare, iar pe de altă parte, lipsa unui climat de siguranță propice dezvoltării economice.

Structura economică a Olteniei, bazată în special pe agricultură, pe care s-a întemeiat și o importantă activitate industrială și comercială a fost marcată în cursul anului 1940 de un proces de stagnare. Cele mai

1* Prin decretul regal nr. 2919 din 13 august 1938 a fost instituită noua reformă administrativă. Județele au fost grupate în 10 ținuturi, reprezentate de un rezident regal cu rangul de subsecretar de stat. Ținutul Olt, cu reședința la Craiova, avea o suprafață de 26942 km² și o populație de 1854220 locuitori cuprinzând județele Gorj, Dolj, Mehedinți, Olt, Romanați și Vâlcea. În această perioadă rezidenții regali ai ținutului Olt sunt Romulus Scărișoreanu și Dinu Simion.

importante suprafețe agricole cultivate se înregistrează în Dolj, Mehedinți și Romanați (200-300.000 de hectare)², urmează în ordine Olt, Vâlcea și Gorj.

Situația agricolă deficitară a fost influențată atât de condițiile naturale (inundații apoi secetă) dar și de lipsa brațelor de muncă. De asemenea, comerțul de cereale fiind reglementat, iar prețurile fixate prin barem oficial, majoritatea tranzacțiilor se desfășoară prin cooperative și federale comercianții neputând oferi prețurile de valorificare. Prețul unor mărfuri chiar dublându-se, volumul tranzacțiilor a rămas foarte redus. De credit nu au mai beneficiat decât acei comercianți care oricum aveau relații extinse, tradiționale pe piața comercială. În general s-a resimțit lipsa de capital de materii prime și de plasament al mărfurilor.

Anul agricol deficitar a contribuit la excesiva urcare a prețurilor la alimente și articole de primă necesitate ceea ce a determinat măsuri energice de combatere a speculei prin maximalizarea prețurilor la aceste articole.

Măsurile excepționale de concentrări și rechiziții care au intervenit pe parcursul acestui an au determinat extinderea comerțului cu vite³.

Industria a suferit influențele crizei ce a intervenit în urma măsurilor luate de către statele beligerante prin blocarea căilor maritime de transport. S-a resimțit lipsa materiilor prime, a creditului și a posibilităților de transport pe căile naționale și internaționale. Producția micșorându-se, în aproape toate sectoarele industriale s-au produs deficiențe, în urma cărora măsurile de reducere a numărului de ore de muncă și concedierilor au apărut ca simptom frecvent, guvernul văzându-se obligat să intervină pentru reglementarea pe cale juridicțională a încetării chiar și temporare a activităților industriale.

În anul 1940, în evidența circumscripției teritoriale a Inspectoratului regional al Muncii Craiova, cuprinzând județele Dolj, Mehedinți, Gorj, Romanați și Olt; figurau 226 de întreprinderi dintre care: 32 întreprinderi metalurgice și mecanice, 46 alimentare, 26 de îmbrăcăminte și toaletă, 23 de lemn și mobilă, 31 de pielărie, blănuri și alte produse animale, 23 de construcții, 12 de artă și precizie, 14 industria cărții, 3 de textile, 7 de transport și depozitare. Dintre 5653 de salariați ocupați în aceste întreprinderi 4132 erau bărbați, 434 femei, 955 băieți sub 18 ani și 132 fete sub 18 ani⁴.

Data fiind dezvoltarea industriei forestiere în județul Vâlcea unde

² Serviciul Județean Gorj al Arhivelor Naționale, fond Camera de Muncă, dos. 1/1940, f.25.

³ *Ibidem*, f.27.

⁴ *Ibidem*, f.28.

întreprinderile mari forestiere(Carpatina-Brezoi, Arnota-Bistrița, Namex-Vasilatul, CAPS-ul) cât și fabricile de cherestea cu joagăre speciale majoritatea pe apă sunt răspândite pe tot cuprinsul județului, cel mai mare număr de salariați se înregistrează în această industrie. De asemenea, un personal numeros este ocupat la lucrările de construcție feroviară de la Bumbești-Livezeni pe Valea Jiului și în întreprinderile de transport, la lucrările de încărcări și descărcări de mărfuri din porturile dunărene)⁵. Condițiile de igienă și siguranță sunt în funcție de mărimea întreprinderii și de mijloacele financiare de care aceasta dispune. În vreme ce în întreprinderile mari, încăperile de lucru sunt spațioase, bine iluminate, aerisite, unele dintre ele prevăzute cu absorbitoare sistematice de praf beneficiind și de băi; în întreprinderile mici încăperile au un iluminat deficitar, lucrătorii fiind nevoiți să lucreze într-o atmosferă viciată din pricina lipsei de ventilație. Atelierele mici sunt instalate în camere de locuit, cele mai multe fiind lipsite de condiții elementare de igienă.

În ceea ce privește organizarea muncii pe baze științifice în încercarea de a ține pasul cu procesul de industrializare din alte țări se înregistrează progrese ușoare însă doar în cazul întreprinderilor mari cum sunt: Carpatina-Brezoi, Întreprinderile Brătășanu, etc...

Salariații din întreprinderi erau români în proporție de 93%, numărul străinilor fiind de 1800. Aceștia din urmă erau angajați pe de o parte datorită specialității lor, iar pe de altă parte din cauza faptului că sunt refugiați politici.

„O situație îngrijorătoare prezentau întreprinderile cu capital evreiesc, unde 70% din personalul superior și administrativ inferior era străin de neam. În urma măsurilor luate prin comisarii de românizare și a decretului lege de românizare procentul salariaților evrei a scăzut simțitor. Personalul de conducere a întreprinderilor industriale din această regiune este român. În ceea ce privește bolile, dat fiind că în regiunea noastră nu avem industrii care să întrebuițeze materii prime vătămătoare sănătății nu înregistrăm boli profesionale decât brutăriile unde frământarea nu se face decât cu mâinile și unde lucrătorii se îmbolnăvesc în cazuri de hernie.

Bolile sociale sunt însă mult mai răspândite pe de o parte datorită nivelului scăzut al standardului de viață în care trăiesc majoritatea muncitorilor, iar pe de altă parte din cauza lipsei unei educații severe în această direcție.

În special lucrătorii prost hrăniți, trăind în locuințe mici și fiind nevoiți să muncească în ateliere nesănătoase se îmbolnăvesc din cauza debilizării progresive de tuberculoză⁶.

⁵ *Ibidem*, f.29.

⁶ *Ibidem*, f.30.

Pe parcursul anului s-au încheiat 15 contracte colective de muncă dintre care 12 în întreprinderile de transport și depozitare și 3 în industria lemnului. Dintre acestea, două au fost încheiate prin hotărâri de arbitraj și anume: contractul colectiv dintre patronii cerealiști și căruțașii din portul Corabia și contractul colectiv dintre patronii cerealiști și muncitorii din portul Corabia, toate celelalte având loc pe baza negocierilor.

Contractele individuale de muncă, de obicei, sunt verbale, fapt pentru care conflictele individuale de muncă au o mare frecvență, iar în soluționarea lor se invocă obiceiul creat în meseria respectivă. Cele înregistrate la Camera de muncă pe parcursul anului 1940 se repartizează astfel: 16 la Camera de Muncă Craiova, 8 la oficiul Județean Slatina, 11 la Tg-Jiu, 9 la Caracal, 7 la Râmnicu Vâlcea și 13 la Turnu Severin⁷.

Durata muncii în întreprinderile mari este de 8 ore, însă în întreprinderile mici și ateliere aceasta nu se respectă.

Controlul pentru descoperirea abuzurilor este destul de anevoios dat fiind numărul mare de ateliere. Din pricina faptului că patronii lucrează alături de de salariații lor sunt puține cazurile de plângeri ale muncitorilor.

Odată cu procurarea mai dificilă a materiilor prime unele întreprinderi pentru a asigura stabilitatea în serviciu a salariaților au redus numărul orelor de lucru, având în prealabil autorizarea Ministerului Economiei Naționale de la 8 ore la 6 ore cum este cazul întreprinderilor Brătășanu și Scrisul Românesc de la Craiova⁸.

În general salarizarea se face cu ora sau cu ziua, iar lucrul în acord nu se întâlnește decât în industria textilă de îmbrăcăminte și pielăriei. Din cauza comprimării activității industriale, micșorându-se numărul orelor de lucru s-a micșorat și câștigul lucrătorilor, în vreme ce indicele de scumpete al vieții a crescut față de anii precedenți de 2 și chiar de 3 ori. În aceste condiții protejarea muncitorilor era realizată pe de o parte prin fixarea salariilor minimale, iar pe de altă parte prin deschiderea de cantine care să le ofere posibilitatea de a se hrăni la un preț adecvat puterii lor de cumpărare. Într-o circulară către Camerele de Muncă și Oficiile de Plasare din țară, din 12 mai 1941 se preciza: „Cantinele muncitorești și pentru șomeri au fost înființate cu scopul de a veni în sprijinul celor cu un câștig de existență sub cel normal, pentru cei care nu au posibilitatea de a lucra și a celor inapți oricărei munci”⁹.

O parte importantă din personalul întreprinderilor sunt ucenici. În anul 1940 numărul ucenicilor înregistrați cu contract la Camera de Muncă era de 729 repartizați astfel: în Dolj - 228 băieți și 80 fete; în Gorj -33

⁷ *Ibidem*, f.31.

⁸ *Idem*, dos. 1/1941, f.21.

⁹ *Idem*, dos. 1/1940, f.31.

băieți și 9 fete; în Romanați - 25 băieți și 4 fete; Vâlcea - 89 băieți și 34 fete; Olt-32 băieți și 18 fete; Mehedinți - 157 băieți și 20 fete. Dintre aceștia majoritatea sunt de origine română, străinii fiind foarte puțini într-o proporție de 0,11%. Din punct de vedere al studiilor situația se prezenta astfel: 17 dintre ei au mai puțin de 4 clase primare; 594 mai mult de 4 clase primare, iar 18- curs secundar de 2-3 clase. Ca și domeniu de activitate cei mai mulți sunt mecanici(117), lăcătuși(72), croitori(72 băieți și 121 fete), cizmari(937), tâmplari(44) etc...¹⁰

În privința capacității de cazare, în Circumscripția de Muncă Craiova sunt 5 cămine de ucenici ocupate la întreaga capacitate: la Craiova 34 de locuri, la Turnu Severin 59 de locuri, la Râmnicu-Vâlcea 60 de locuri, la Tg-Jiu 49 de locuri și la Slatina 67 de locuri¹¹.

Organizarea învățământului profesional este bine pusă la punct. În circumscripția Camerei de Muncă Craiova funcționează 13 școli de ucenici dintre care 11 de băieți și 2 de fete pentru a căror dotare cu materialele necesare Camera a cheltuit numai în 1940 suma de 48800 lei. Un număr mare de ucenici frecventa regulat cursurile acestor școli, după cum urmează: la școala de ucenice Craiova la cele 3 clase erau un număr de 123 de ucenice; la școala de ucenici comerciali Craiova-136 ucenici; la școala de ucenici „Obedeanu” Craiova-334 ucenici; la școala de ucenici „Arte Grafice” Craiova - 63 ucenici; la școala de ucenice Râmnicu-Vâlcea - 88 ucenice; la școala de ucenici Râmnicu-Vâlcea -75 ucenici; la școala de ucenici nr.1 Tr. Severin - 182 ucenici; la școala de ucenici nr.2 Tr. Severin-137 ucenici; la școala de ucenici Tg-Jiu - 118; la școala de ucenici Slatina - 128; la școala de ucenici Caracal - 99; la școala de ucenici Corabia - 84; la școala de ucenici Drăgășani -105 ucenici. Comparativ însă, cu anul 1939 atât numărul ucenicilor înscriși cât și al celor care au urmat regulat cursurile este mai redus¹².

În ceea ce privește ritmul de lucru, majoritatea întreprinderilor industriale din regiune lucrau neîntrerupt. Fabrica metalurgică Brătășanu de la Craiova lucra continuu la secția de fabricare a cocsului pe cale sintetică, având permanent un schimb de noapte stabilit prin rotație cu alte echipe care în timpul săptămânii lucrau ziua. De asemenea, brutăriile utilizează munca de noapte tot prin rotație. În industria ușoară reprezentată prin ramurile specializate în confecționarea de îmbrăcăminte și încălțăminte se practică pe scară extinsă munca la domiciliu. În majoritatea cazurilor se lucrează clandestin „întrucât nu sunt calificați și fac o concurență neloială celorlalți meseriași și prin faptul că se sustrag de la plata impozitelor și de

¹⁰ *Ibidem*, f.33.

¹¹ *Ibidem*, f.3,5.

¹² *Ibidem*, f.37.

la celelalte îndatoriri legale¹³.

În întreprinderile comerciale munca de noapte nu se prestează decât în restaurante, berării și cârciumi. Însă odată cu instituirea stării de război sunt stabilite reguli stricte și pentru funcționarea acestora. Prin decizia ministerială No.11604/1941 „s-a aprobat ca pe tot timpul stării de război în localitățile unde se țin legal târguri săptămânale în zilele de Duminică și în sărbătorile legale, magazinele din zona târgului - exclusiv cârciumile pot fi deschise până la ora 12.

Când târgul se ține într-un oraș cu mai puțin de 8000 de locuitori întreg orașul se consideră ca făcând parte din zona târgului...”¹⁴

Un sector de activitate de o deosebită importanță prin forța de muncă angajată, prin intensitatea și natura schimburilor comerciale, prin poziționarea geografică în ultimă instanță este sectorul portuar¹⁵. În porturile Turnu Severin, Calafat, Cetate, Bechet și Corabia sunt ocupați un total de 3169 muncitori dintre care 1463 lucrători manual permanenți și 1372 căruțași permanenți. Condițiile de muncă sunt stabilite conform contractelor colective de muncă astfel încât în cazul nemulțumirii conflictele de muncă au o mare amploare.

În cursul anului 1940 activitatea în aceste porturi a fost mult sporită prin intensificarea comerțului și traficului de transport cu Germania.

Un indicator important pentru analiza situației social-economice este structura și evoluția pieței muncii. Anul 1940 a adus și în regiunea Olteniei efectele crizei mondiale declanșată de războiul în curs. Pe piața forței de muncă asistăm la debutul unei simptomologii cauzată de migrația brațelor de muncă din teritoriile cedate, în special, în cazul ultimelor luni ale anului și care se va acutiza în anii următori. În plan social aceasta s-a tradus prin creșterea numărului de șomeri. Pe plan instituțional se solicită o mai mare atenție din partea autorităților. Raportul între cererea și oferta locurilor de muncă se află într-un vizibil dezechilibru. Astfel, Oficiul de plasare Craiova a primit în cursul anului 1940, 3219 oferte, 3319 cereri și a făcut 3082 plasări. Oficiul de plasare Turnu Severin a primit 1690 oferte, 1597 cereri și a plasat 1586 salariați. Oficiul de plasare Râmnicu-Vâlcea a primit 1556 oferte, 1090 cereri și a plasat 1067 salariați¹⁶.

Accentuarea acestei tendințe este marcată în anii următori de intervenția promptă a autorităților pentru „stârpirea vagabondajului”¹⁷. Conducătorul statului, I. Antonescu consemna într-una dintre rezoluții: „Cine refuză locul ce i se oferă nu mai are drept la ajutorare. Dacă Oficiul

¹³ *Ibidem*, f.38.

¹⁴ *Idem*, dos. 1/1941, f.20.

¹⁵ *Idem*, dos. 1/1940, f.38.

¹⁶ *Ibidem*, f.41.

¹⁷ *Idem*, dos.1/1942, f.59.

Central de românizare va face altfel, va fi răspunzător. I se vor imputa toate sumele acelor care nu vor să muncească. Paraziții neamului trebuie extirpați cu brutalitate și fără milă. Am avut multe profesii ticăloase în țară: politician, agent electoral, cerșetori, traficanți de influență. Acum este pe cale să ia ființă aceea de refugiat. Nu se poate! Toți să muncească. Statul nu se poate salva decât prin muncă...”¹⁸. În privința străinilor pe lângă Inspectoratul de Muncă Craiova a funcționat o comisie pentru revizuirea acestora. Până la 11 aprilie 1940 fuseseră analizate 1756 de cereri de revizuire după cum urmează:

- 767 erau prelungite cu drept de exercitare a profesiei;
- 900 erau prelungite fără drept de exercitare a profesiei;
- 57 respinse;
- 22 înaintate ministerului Muncii spre soluționare;
- 8 înaintate Direcției generale a Poliției;
- 2 înapoiate Inspectoratului legionar de poliție pentru completarea actelor.

„Din cei 1756 supuși streini ce au introdus cereri la revizuire au depus taxa prevăzută de Decretul Lege pentru înființarea Fondului Muncii numai 139. Până la 31 decembrie 1940 comisia de revizuire nu a început încă lucrările pentru prelungirea termenului de ședere în țară pe anul 1941”¹⁹. Starea fizică și morală a salariaților face obiectul analizei detaliate în raportul Camerei de Muncă importanța fiind dată de repercusiunile asupra productivității muncii și a mentalului colectiv. „În general starea fizică a salariaților de toate categoriile este mediocră din cauza nivelului coborât al standardului de viață. Ucenici care nu sunt adăpostiți în cămine locuiesc uneori în condițiuni foarte grele la patronii lor din care cauză o mare parte dintre ei sunt debili. Această problemă comportă o deosebită atenție pentru că apărarea sănătății lor se impune încă din primele faze ale activității lor în câmpul muncii. Sub acest raport salariații întreprinderilor mari sunt într-o situație mai bună pe de o parte pentru că lucrează în condițiuni mai ușoare, iar pe de altă parte că aceste întreprinderi le acordă avantaje prin crearea de cantine muncitorești, dispensare etc...”

În cursul anului 1940 trupa teatrului „Muncă și Voie Bună” a dat în orașul Craiova 11 spectacole la care au luat parte 642 spectatori. Secția locală a organizației „Muncă și Voie Bună” nu a putut activa în cursul acestui an din cauza numeroaselor concentrări și a restricțiilor impuse în legătură cu organizarea excursiilor, șezătorilor”²⁰.

Situația socială din 1940, la nivelul întregului ținut Olt este influențată de mai mulți factori direcți și indirecti. Agravarea situației internaționale din

18 *Ibidem*, f.87.

19 *Idem*, dos. 1/1941, f.41.

20 *Ibidem*, f.43.

anul anterior se răsfrânge acum asupra aprovizionării, care se face mult mai greu. Prețurile alimentelor și bunurilor de strictă necesitate: produse petrolifere, stofe, sare, etc... cresc foarte mult, unele fiind foarte greu de procurat. Evoluția indicelui de „scumpete” la bunuri, în Mehedinți de pildă, se prezenta astfel: la porumb 116% în 1940 față de 1937 și 44,75% față de 1939; la stofă 122% față de 1937 și 53% față de 1939; la alimente(carne, făină, pâine, untură, brânză etc...) între 50% și 75% față de 1937²¹.

Dacă la nivelul întreprinderilor, condițiile de lucru și igienico-sanitare erau dificile, cu atât mai prost arată situația forței de muncă ocupată în agricultură. Urmarea directă a acestor condiții precare, tifosul exantematic, face ravagii. Intr-o adresă din 23 aprilie 1940 a Serviciului Sanitar Dolj către Rezydentul Regal al ținutului Olt, se face un raport detaliat, propunându-se și soluții privitor la epidemia de la Domeniile Regale Segarcea: „... În comuna Segarcea unde avem declarată epidemie de Tifos Exantematic, cele două focare în care au apărut cazurile, se află: unul printre țiganii din satul de țigani situat în Administrația Domeniilor Coroanei și comuna Calopăr și al doilea în cazărmile de vis-a-vis de Crama Domeniilor, în care sunt cantonați țigani angajați la muncile agricole ale Domeniilor Coroanei. În primul focar măsurile de izolare și combatere se aplică în bune condițiuni. În al II-lea focar, unde sunt mai multe cazărmi în care sunt cantonați atât muncitori țigani, cât și oameni aduși din Ardeal, măsurile de izolare și combatere se fac foarte dificil.

O primă greutate de care ne izbim este că administrația locală a Domeniilor Coroanei, nu admite ca țiganii contacti cu bolnavii ce s’au izolat la spital, să fie ținuți în carantină 19 zile, ci-i scot la muncile agricole unde pot lua contact cu muncitorii din celelalte cazărmi.

De asemenea, constatăm că deși au circa 400-500 muncitori angajați și cazarmați la Domenii, nu există nici o instalație cât de simplă de baie sau dușuri. Socotim necesar ca Domeniile Coroanei să instaleze atât 2-4 bazine de băi cât și 10-15 dușuri pentru muncitorii ce-i are angajați. De asemenea este absolut necesar un cuptor fix sau mobil pentru deparazitări. Este necesar ca în afară de personalul sanitar auxiliar ce-l are Ministerul Sănătății, în comuna Segarcea, Domeniile Coroanei să aibă unul sau chiar doi agenți sanitari”²².

În Gorj, o adresă a Prefecturii către Ministerul de Interne, anunța aplicarea măsurilor pentru eradicarea focarului de tifos de la Budieni.

Aceeași adresă confirmă, ca urmare a demersurilor anterioare, distribuirea către familiile sărace ale concentrațiilor a 4 vagoane porumb donate de Ministrul Agriculturii și Domeniilor, Ionescu Șișești și două

²¹ Serviciul Județean Dolj al Arhivelor Naționale, fond Rezența Regală, dos 3/1940, f.49.

²² Idem, dos 35/1940, f.120.

vagoane de la Prim Ministrul Gheorghe Tătărescu²³.

Detaliile sociale și economice ale acestei perioade, chiar cu o notă particulară, specifică zonei la care ne referim, sunt extrem de utile pentru evidențierea cadrului general în care au avut loc și prefacerile politice cu o înlănțuire evenimentală asupra națiunii române, până în prezent. Înțelegerea de la 23 august 1939 între reprezentanții a doi centrii de putere, cu referire la terții fără acordul acestora (tocmai de aici lipsa de legitimitate) a constituit premisa anului nefast (1940) al României cu grave consecințe inclusiv în planul relațiilor internaționale, păstrând principiul politicii de forță și arbitriu în locul celui axat pe negociere.

²³ *Ibidem*, f.132.